

A folyamatosan változó szakképzés

Heizlerné B. Viktória, Dr Illés Zoltán

{hbv, illes}@inf.elte.hu
ELTE IK

Absztrakt. 2012-ben az 5 éves múltra visszatekintő szakképzési rendszer újfent megújult, jelezve azt, hogy a döntéshozók szerint a korábbi rendszer nem felelt meg teljes egészében a munkaerő-piaci elvárásoknak és/vagy a minőségi követelményeknek. Jelenleg éppen az átalakulási folyamat legelején tartunk, hiszen 2012-ben elfogadott 230/2012 (VIII. 28.) kormányrendelet idén tavaszra máris módosult, előnyére és aktuálisan a 2013.04.28-án kelt változat érvényes.

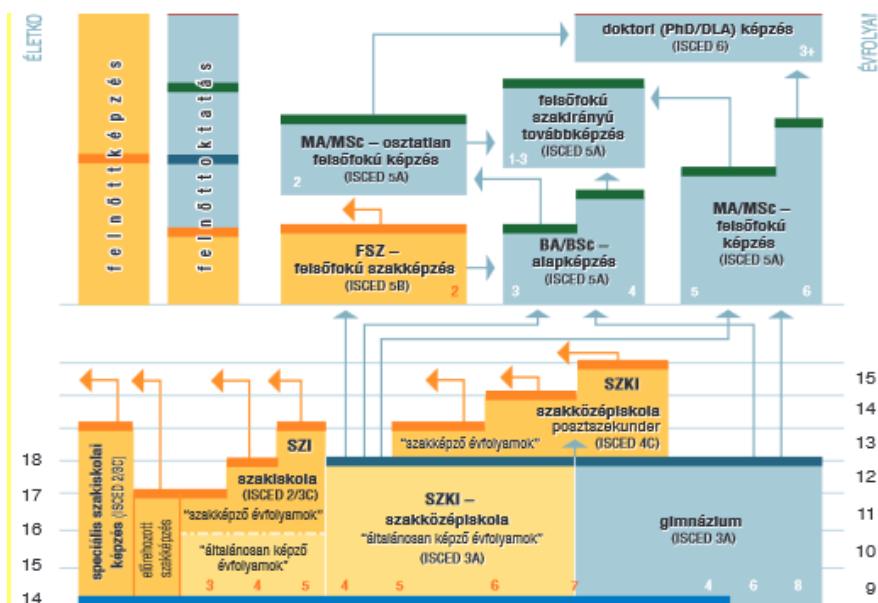
Az új képzésekben a hangsúly még inkább a gyakorlat felé terelődött, hiszen a négy féléves tanulmányi időből egy teljes félévet a szakmai gyakorlat tesz ki. A szabályozás másik lényegesebb újdonsága azonban az, hogy minden felsőfokú szakképzés szorosan kapcsolódik egy úgynevezett befogadó alapszakhoz, egy BSC képzéshez, előírva az elvégzett kreditek felének elfogadását.

1. A szakképzés

Úgy tűnik az elmúlt évek változásait követve az oktatás világában is igaz, hogy talán egy dolog állandó, ez pedig az állandó változás. Ez egyrészt önmagában természetes, másrészt olyan veszélyt is rejt, ami az alapvető értékek változását sugallhatja! Ebben a dinamikusan változó világban a szakképzések, azon belül a felsőfokú (felsőoktatási) informatikai szakképzések helyzetéről adnánk egy pillanatképet.

A változás(ok) elemeit, példáit, a bennünket is érintő informatikai területről vesszük majd. Visszamehetnénk akár a kezdetekhez is (1994 - felsőfokú Rendszerinformatikus szakképzés, majd 1997 - emeltszintű Rendszerinformatikus, 2007 - Web-programozó és Általános rendszergazda felsőfokú szakképzés, 2012 – Programtervező informatikus asszisztens felsőoktatási szakképzés), de a jelenlegi cikkben csak az utóbbi hat-hét év változásait taglaljuk.

Mindenekelőtt vessünk egy pillantást a szakképzések világára. A szakmatanulás az oktatás különböző szintjein (középiskola, középiskola utáni stb.) és formákban (iskolarendszeren kívüli, iskolarendszerű, nappali, levelező stb.) nyilvánul meg. A szakképesítéseket különböző szintekre sorolják be úgy, mint alap-, közép-, emeltszintű illetve felsőfokú képesítés. Az Európai Unió belüli képzések összehasonlítását szolgálja az ISCED rendszer. (International Standard Classification of Education, melynek első verzióját 1975-ben fogadták el az UNESCO által rendezett konferencián.) A CEDEFOP (European Centre for the Development of Vocational Training) legutóbbi, Magyarországról szóló 2010/2011-es beszámolójában jelent meg a következő, az oktatási rendszerünket bemutató 1. ábra (ISCED 97 rendszerben). [10]

1. ábra: Képzések, szakképesítések Magyarországon 2010/2011-es adat [10]

Az OKJ képzések szintjeit az azonosításukra szolgáló számok első két jegye határozza meg, amely tükrözi ISCED besorolásukat.

- 21 = alapszintű, befejezett iskolai végzettség nélkül
- 31 = középszintű, általános iskolai végzettséggel
- 33 = középszintű, tizedik évfolyam elvégzése után
- 40 = középszintű, tizenegyedik évfolyam elvégzése után
- 51 = középszintű, középiskola utolsó évfolyama után
- 52 = középszintű, érettségivel
- 54 = emelt szintű, érettségivel
- 55 = felsőfokú, érettségivel
- 61 = felsőfokú, felsőfokú végzettséggel

Számunkra azonban inkább a középiskola utáni most kifutó felsőfokú illetve az újonnan indítandó felsőoktatási szakképzések illetve az ezekhez szorosan kapcsolódó BSC képzések az igazán érdekesek. Mind a felsőfokú, mind a felsőoktatási, mind pedig a BSC képzések az ISCED-97 besorolás alapján 5-ös szintűek. A felsőfokú illetve felsőoktatási képzések 5B, a BSC képzések viszont 5A típusúak.

Az ISCED-97-ben a B típusú képzések gyakorlatorientált, szakma specifikus programok, az A típusú képzések pedig inkább elméleti megalapozottságúak, amelyek kutatási programokba és magas színvonalú szakképzettséget kívánó pályákra történő továbblépést tesznek lehetővé.

2011-ben megjelent az ISCED besorolás egy újabb verziója, amely a BSC képzéseket 6-os, az MSC képzéseket 7-es és a doktori képzéseket 8-as szintűnek határozza meg. Erre az új besorolásra hivatkozik a 230/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet előírva, hogy ISCED 5-ös szintű végzettséget csak felsőoktatási szakképzés elvégzésével lehet megszerezni. [1]

2. Felsőoktatás és szakképzés kapcsolata

2.1. Szakképzés indítása

A szakképzések közül az ISCED-97 5B (az ISCED-2011 –es verzióban 5-ös) típusúakat fogjuk vizsgálni, mégpedig a legutóbbi két változatot, az 2007-es felsőfokút és a legújabb 2012-es felsőoktatásit. Mind a felsőfokú, mind pedig a felsőoktatási szakképzés minőségét egy-egy felsőoktatási intézmény garantálta, garantálja. A felsőfokú szakképzést a felsőoktatási intézmény képzési programjának részét alkotó szakképzési program szerint kellett megszervezni – bár a képzést középiskolák is indíthatták megállapodva egy felsőoktatási intézménnyel. [4] Példaként említhetjük az ELTE IK és a Petrik Lajos szakközépiskola web-programozó képzésben való együttműködését. A szakképzési programot az Országos Képzési Jegyzékben meghatározott felsőfokú szakképzésre lehetett készíteni, a meghirdetett szakmai és vizsgakövetelmények alapján. Az indítandó szakképzés és a felsőoktatási intézmény BSC szakjai között nem volt előre meghatározott kapcsolat – bár nyilvánvaló, hogy az intézmény az általa oktatott szakokhoz hasonló szakképzéseket tudott sikerrel indítani.

A jelenlegi új felsőoktatási szakképzésekhez viszont meghatározták azokat az alap vagy osztatlan szakokat – az úgynevezett befogadó szakokat – amelyek megléte szükséges a szakképzés indításához. [1]. Ezt a szoros kapcsolatot sugallja a szakképzések elnevezése is, amely a befogadó szak megnevezéséből és az asszisztens szóból áll. Természetesen a meghirdetett, meglévő szakképzések mellett az Oktatási Hivatalban létesíthető új szakképzés is.

Az informatika területén három felsőoktatási szakképzést határoztak meg, a programtervező informatikus, a gazdasági informatikus illetve a mérnök informatikus asszisztent. [5] A egyes képzésekhez különböző szakirányok is meghatározottak, így a programtervező informatikushoz a fejlesztői és multimédia szakirányt társították.

Az előbbieket szerint tehát programtervező informatikus asszisztens képzést csak olyan főiskola vagy egyetem indíthatna, amelynek ugyanazon a telephelyén működik programtervező informatikus BSC képzés is. (Ennek a ténynek ellentmondani látszik az, hogy a Kecskeméti Főiskola az idei évben indított programtervező informatikus asszisztens képzést, miközben a főiskola alapszakjai között nem található programtervező informatikus.)

2.2. Beszámítandó kreditek

Alapkoncepció mindkét esetben mind a felsőfokú, mind pedig a felsőoktatási szakképzés esetében az, hogy a képzést elvégző hallgató felhasználhassa az itt megszerzett tudását és beszámíthatassa azt a BSC-s tanulmányai alatt. Különböző képzési típusokra is igaz az, hogy félévenként 30 kreditnyi anyagot kell elsajátítani. A kétéves felsőfokú/felsőoktatási szakképzésekben 120 [3], a hároméves BSC tanulmányok alatt pedig 180 kreditet kell/kellett szerezni a végzéshez.

A korábbi felsőfokú képzéseknél az azonos szakterületen 30 kreditnyi tanegységet kellett elfogadni a szakképzésben tanultakból. Vegyük példaként a web-programozó felsőfokú szakképzést, amely elvégzése esetén 30 kreditnyit kellett beszámítani a programtervező BSC irányú továbbtanulás esetében.

A felsőoktatási szakképzések esetében az első 2011-es verzióban az előírt elfogadandó krediteket 75%-ban adták meg, ami komolyan megnehezítette, egyes esetekben lehetetlenné tette ilyen képzések indítását és kiváltotta az érintett egyetemek és főiskolák tiltakozását. A négy féléves szakképzés egy teljes féléve szakmai gyakorlat, amelyért 30 kredit jár, így a szakképzés minden tantárgyát be kellett volna számítani a befogadó szakba. A legfrissebb 2013-as módosi-

tás már csak 50%-ban határozza meg a befogadó szakokon az elfogadandó krediteket, ami 60 kreditet jelent. (Lehet, hogy még az 50% is kissé túlzott, gyakorlatból ismerve a BSC-s és a szakképzésben résztvevő nappali szakos hallgatók motiváltsága közötti különbséget.)

Érdekes egybeesés, hogy a programtervező informatikus alapképzés is éppen 60 kreditnyi gyakorlati képzést ír elő! [2]

2.3. Képzési, kimeneti követelmények, kompetenciák

Az Európában már korábban elterjedt elvárásokhoz hasonlóan a 2007-től indított szakképzések is kompetencia alapúak voltak. (A központilag meghatározott tananyagtartalom helyett, – ami persze néha a központi írásbeli illetve interaktív vizsgákon gondot is okozott – a modulonként a kialakítandó kompetenciák, készségek, képességek kerültek fókuszba.) A legújabb rendszerben, a felsőoktatási szakképzésben is hasonló a helyzet.

A felsőfokú/felsőoktatási szakképzettséget megszerzett munkavállaló esetében egyfelől elvárás volt és maradt az új rendszerben is a megfelelő szakmai kommunikáció, alapszintű munkaszervezési, gazdasági ismeretek és a szakmai idegen nyelv alapszintű ismerete. (A nyelvvizsga nem követelmény, szemben a BSC képzésekkel.) A felsőfokú szakképzéseknél mindenhol elvárás volt a munkavédelmi, tűzvédelmi ismeretek megléte, ami a jelenlegi rendszerből hiányzik. (A felsőfokú képzések esetében például a web-programozó képzésben kissé túlzottan is tartottuk ennek súlyát. Nyilván más, veszélyesebb szakmák esetében nem ez a helyzet.) A felsőoktatási szakképzéseknél jóval nagyobb hangsúlyt kap a kommunikáció és az ezzel kapcsolatos ismeretek, amelyeket a munkaerőpiacon való könnyebb elhelyezkedés céljából írtak elő. Kérdéses azonban, hogy ez mennyire fogja beváltani a várakozásokat.

A felsőfokú képzések esetében a szakdolgozatot kellett készíteni, melyre szigorú központi tartalmi előírásokat is megadtak. Véleményünk szerint ezek az elvárások a web-programozó képzés esetében – gondolva arra, hogy minden tanult technológiának szerepelnie kellett (pl. bittérképes és vektorgrafikus képszerkesztésnek is ugyanabban az alkalmazásban) – nem voltak mindig életszerűek. Az új rendszerű képzésekben a záróvizsgán az intézmény előírhatja a szakdolgozat megvédését [3], de a védelem nem kötelező része a vizsgának.

A felsőfokú szakképzések esetében a vizsgamodulok egy része, így az írásbeli, az interaktív és a szóbeli kérdések esetében rendkívül pontosan összeállított pontozási útmutatót is kaptak a javítók, vizsgáztatók. Az új rendszerben a záróvizsga összeállítása és a feleletek értékelése teljes egészében az intézmény hatáskörébe tartozik. Nyilván a legtöbb képzőhelyen a BSC-s vizsgához hasonlóan a záróvizsgák leginkább szóbeliket takarnak majd. Talán meglepő, hogy egy olyan képzési forma megteremtésénél, amely kifejezetten gyakorlatorientált, éppen a záróvizsga lett/lesz tisztán elméleti. (Természetesen a féléves szakmai gyakorlatról és a szakdolgozati munkáról nem szabad elfelejtkezni ebben a kontextusban sem.)

2.4. Modularitás

A korábbi felsőfokú szakképzés tartalmi kialakítása és a képzettség megszerzéséhez szükséges vizsgák is modulokból építkeztek. Ennek a felépítésnek az előnye abban mutatkozott meg, hogy a rokon szakmák szakképesítéséhez nem kellett újra levizsgázni mindenből, a korábban tanultak elvileg elfogadásra kerültek. A rendszer hátrányát talán abban lehet megfogalmazni, hogy például a web-programozó szakképesítéshez 5 modulból kellett záróvizsgát tenni (Korszerű munkaszervezés, Gazdálkodás, projektvezetés, Web-alkalmazás fejlesztés előkészítése, Web-alkalmazás tervezés, Web-alkalmazás fejlesztés), ami a szabályok betartásával minimum három napos vizsgaidőtartamot jelentett – ezt azért bizvást kissé túlzottan tarthatjuk.

A jelenleg bevezetésre kerülő felsőoktatási szakképzések esetében a modularitás szintén előtérbe kerül, bár más jelleggel, mint korábban. Kialakításra került egy törzsanyag, amely az általános munkavállalói kompetenciák kialakítását tűzi ki például a nyelvi képzést és az általános gazdasági és munkavállalói attitűdöket. A képzési területi szerinti modul következik, amelyben azok a tárgyak, kompetenciák kerülnek, amelyek a különböző informatikával kapcsolatos szakképzéseknél fontosak pl. gazdaság informatikus asszisztens, mérnök informatikus és programtervező informatikus asszisztens. A harmadik modulba azok a tárgyak kerülnek, amelyek a befogadó alapszak képzéséhez szorosan illeszkednek, majd végül a negyedik csoportba a különböző szakirányokhoz (esetünkben például a fejlesztői szakirány vagy a multimédia szakirányba) tartozó tárgyak tartoznak. [5]

- Közös kompetencia modulja: 12 kredit.
- A képzési terület szerinti közös modul: 21 kredit, amelyből a képzési ág szerinti közös modul: 15 kredit.
- A szakképzési modul: 87 kredit, amelyből az összefüggő szakmai gyakorlat: 30 kredit és a szakirány szerinti modul: 57 kredit.

Elvileg a képzéseket úgy kell kialakítani, hogy a befogadó alapszak esetében a továbbtanulásnál 60 kreditnyi tárgyat, azonos szakterületi képzés esetén pedig 30 kreditet kell elfogadni. Ez utóbbi kritérium gyakorlati megvalósítása a képző intézményeket a jövőben időnként nehéz helyzet elé állíthatja.

2.5. A képzés gyakorlati jellege

Tartalmi szempontból a felsőfokú szakképzések tekintetében nem volt meghatározva a gyakorlati ismeretek aránya – bár nyilvánvaló, hogy a kialakítandó kompetenciák bizonyos kényszerítő erőt képeztek. A vizsgára bocsátáshoz a felsőfokú szakképzés esetében 3 hónapos (12 hét) kötelező szakmai gyakorlatot írtak elő, amelyet olyan cégeknél lehetett elvégezni, amelyekkel a felsőoktatási intézmény megállapodást kötött. Ehhez a szakmai gyakorlathoz nem kötődött kötelezően előírt kreditmennyiség!

A felsőoktatási szakképzésben már a tartalom vonatkozásában is szerepel egy minimum követelmény, amely legalább 60% gyakorlati jellegű ismeretet ír elő a képzés teljes tartalmára vonatkozóan. Ebben természetesen benne van egy teljes félév (15 hét) szakmai gyakorlat elvégzése is, amelyet 30 kredittel kell elismerni. Kérdésként felvetődik, hogy a teljes félévnyi gyakorlat nem vesz-e el túl sok időt a tanulmányoktól? A korábbi képzéshez képest ez egy félévvel rövidíti a tanulmányokat. Nem lenne-e hasznosabb több szakma specifikus ismeretet szereznii a munkaerőpiacra kilépés előtt?

A 2012-ben megjelent rendelkezés alapján már a képzés indításakor mellékelni kell, be kell jelenteni a hallgatókat fogadó cégek listáját, amit folyamatosan karban kell tartani. Problémát jelenthet, ha a szakmai gyakorlat alatt a cégeknek fizetni kell a hallgatók számára, bár a megállapodásban kiköthető a nem fizetés is. [1]

3. A befogadó szak és a szakképzés kapcsolata

Az alapkonceptió az, hogy a szakképzésből gyakorlatilag 3 félévnyi (a módosítás után 2 félévnyi) elfogadásra kerüljön a BSC befogadó szakán. A BSC képzések tematikájában azonban az első egy-két félévben éppen elméleti alapozás történik – legalábbis ez az igazság a programtervező informatikus szak esetében. A képző intézmények nyilván a meglévőkből válogatják össze az 50%-nyi elfogadandó kredithez tartozó tárgyaikat. A fentiekből nyilvánvaló, hogy a szakképzés részeit képző tárgyak a BSC képzésben időben távolabb, más tárgyakra is épülve jelennek

meg. A BSC képzésekben több év, évtized alatt kialakult előfeltételi rendszer itt nem tartható a képzés három féléves volta miatt. Az egymásra épületek enyhítésére vonatkozó szempont az is, hogy egyetlen tantárgy elbukása ne jelentsen automatikusan egy vagy két félévnyi csúszást is egyúttal! Kérdéses azonban az, hogy a hallgatók számára mennyire lesz érthető, elsajátítható a tananyag bizonyos előismeretek hiányában, amit a BSC képzésben résztvevők megkapnak. Nem volna-e jobb kevesebb elfogadott kredit, de a képzésben résztvevők tudásához talán jobban illeszkedő tantárgystruktúra?

A fenti kérdés már akkor is felmerül, ha a hallgató egy adott képző intézménynél elvégzi a felsőoktatási szakképzést, majd ugyanott a befogadó alapszakon folytatja a tanulmányait. De vajon mi lesz a helyzet más főiskola vagy egyetem esetében, ahol más tantárgyak, más tartalommal szerepelnek? Mi lesz a helyzet a még nem is létező közösségi főiskolák esetében? Mennyire lehet majd a BSC-s tanulmányokban építkezni erre a tudásra? Mivel nincsenek a BSC-s tartalmak szinkronizálva, egy másik intézmény szakképzésének 50%-a hogyan felel meg a saját intézmény oktatási tartalom felének? Nem lehet, hogy a BSC képzésben tanulmányait folytatók a biztos alapok hiányában, különböző szakképzésekből érkezők a különböző tanulmányi ismereteik miatt sikertelenségre vannak ítélve? Reméljük nem, bár a felsőfokú szakképzéssel kapcsolatban negatív véleményeket olvashatunk például a MSZOE honlapján [6]. Néhányan máris vészharangot kongattak meg az induló felsőoktatási szakképzésekkel kapcsolatban a jelentkezők ideai alacsony (3456) száma miatt [7], de ez inkább az induló évnél tudható be. Ezt bizonyítja az is, hogy van olyan felsőoktatási szakképzés, amelyre való bejutáshoz maximális pontszám kellett. [8]

4. Felsőoktatási stratégia

A Felsőoktatási Kerekasztal 2013. szeptember 20-án elfogadta a felsőoktatási stratégiát, melynek felsőoktatási szakképzésre vonatkozó részei újabb jelentős változást okozhat. A felsőoktatási stratégiát a cikk írása idején még nem tárgyalta a parlament, tehát az ebben tárgyaltak még nem tekinthetőek véglegesnek.

A felsőfokú intézményeket négy csoportba sorolták: nemzeti tudomány egyetemek, egyetemek, főiskolák és közösségi főiskolák. A tervek szerint a nagy nemzeti tudomány egyetemek a szakképzések területén nem kapnának lehetőséget, leginkább a mesterképzésekben illetve doktori iskolákban számíthatnak az ott felhalmozott tudásra. Ez nyilvánvalóan problémát jelenthet a folyamatosan csökkenő hallgatói létszámok miatt, ha csak az intézmények pénzügyi stabilitását tekintjük. Más a helyzet a ma még nem létező közösségi főiskolák tekintetében. A tervek szerint közösségi főiskolák létrehozásával a jelenleg is működő, de nem megfelelő képzési szerkezettel vagy oktatási minőséggel rendelkező intézményeket akarják megmenteni. A közösségi főiskolák szerepe a helyi igényeknek megfelelő felsőoktatási szakképzések tartására korlátozódna. Ez utóbbi megvalósulása esetén a jelenlegi köbe vésett szabály – miszerint csak olyan intézmény indíthat felsőoktatási szakképzést, amelyik rendelkezik befogadó szakokkal – sérül! Félő, hogy a minőségi képzést sem segíti a közösségi főiskolák belépése erre a területre.

5. Összefoglalás

A fentiekből látható, hogy a gyors változások rendkívül megnehezítik a képző intézmények számára a felsőoktatási szakképzések létrehozását, azok fejlesztését és a szülők, tanulni vágyók helyzetét sem könnyíti meg. A gyakorlat fogja eldönteni, hogy mennyit ér a munkaerőpiacon az új képzési forma és azt is, hogy hányan tudják majd sikeresen folytatni tanulmányaikat a befogadó BSC képzésekben. Az új szabályozásnak vannak kétségkívül hasznos elemei, mint például

a felsőoktatással való szorosabb integráció, ugyanakkor nincs-e túldimenzionálva a gyakorlat szerepe? Vagy erre is majd néhány év múlva kapunk választ? A korábbi képzési formák esetében is gyorsan nőni kezdett a szakképesítések száma. Kérdés, hogy ez most is így lesz-e? Sérül-e majd és hogyan a befogadó szakok szerepe? Mi lesz a sorsa a több tudományterülethez is tartozó szakterületeknek? Attól tartunk, hogy mielőtt választ kaphatnánk a felvetésekre, a jelenlegi tendenciát tartva jön az újabb változás, ami majd újabb kérdéseket vet fel!

Irodalom

1. 230/2012. (VIII. 28.) Korm. rendelet 11. §
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200230.KOR
2. Programtervező informatikus szakteirás
http://www.felvi.hu/felveteli/szakok_kepzesek/szakteirások/!Szakteirások/index.php/szakteirások/szakteirás_konkret?szak_id=84&kpzt=4&kepzes=A&sz=szakteir
3. A nemzeti felsőoktatásról szóló 2011. évi CCIV. törvény 15. § (2) bekezdés, 3. melléklet II/A. rész
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100204.TV
4. A felsőoktatásról szóló 2005. évi CXXXIX. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról szóló 79/2006. (IV. 5.) Korm. rendelet 7. számú melléklet III. rész
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0600079.KOR
5. A felsőoktatási szakképzések képzési és kimeneti követelményeiről szóló 39/2012. (XI. 21.) EMMI rendelet
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1200039.EMM
6. MSZOE honlapja
<http://www.mszo.hu/index.php?oldal=alap.php&id=111&v=nem&hol=bal>
7. Eduline
http://eduline.hu/felnottkepzes/2013/4/19/Felveteli_2013_felsooktatasi_szakkepzes_jel_Y4CPWB
8. Eduline
http://eduline.hu/erettsegi_felveteli/2013/8/29/Potfelveteli_a_legnepszerubb_felsooktatasi_ZOCXHF
9. Felsőoktatási stratégia
<http://www.kormany.hu/hu/emberi-eroforrasok-miniszteriuma/felsooktatasert-felelos-allamtitkarsag/hirek/nagy-tobbseggel-elfogadta-a-felsooktatasi-kerekasztal-a-felsooktatasi-strategiat>
10. http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/8036_hu.pdf